

« فراسوی مدیریت »

سال سوم \_ شماره ۹ \_ تابستان ۱۳۸۸

ص ص ۱۹۰-۱۵۳

## امکان‌سنجی ایجاد شبکه سراسری خرید کتاب و مجله در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی: راهیابی به مدیریت هماهنگ خرید منابع

دکتر یحیی دوستدار<sup>۱</sup>

دکتر محسن حمیدی\*<sup>۲</sup>

### چکیده

در این پژوهش باهدف دستیابی به مدیریت هماهنگ در بخش خرید کتاب و مجله و از طریق سنجش همزمان امکان ایجاد شبکه سراسری خرید کتاب و مجله در بین کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی دست به سنجش نظرات و شرایط کتابخانه‌های مرکزی زده شد، و ضمن استفاده از پرسشنامه، اطلاعات مفیدی در خصوص توانمندی کنونی و آمادگی آنان در پذیرش شبکه فوق‌بدست آمد. نتایج حاصله از بررسی نشان داد که (۷۲/۵ درصد) کتابخانه‌های مرکزی بین (۱-۵ نفر) نیروی انسانی و مابقی آنها بیش از (۶) نفر نیرو دارند. اعتبارات زیادی در کتابخانه‌های دانشگاه جهت خرید منابع سالیانه موجود است. تجهیزات مناسبی نیز در زمینه رایانه (۱۰۰ درصد) و چاپگر (۸۸/۷ درصد) وجود دارد، ولی در مورد سایر تجهیزات وضعیت همه کتابخانه‌ها در حد یکسای نیست. رابطه بین رشته تحصیلی مدیران کتابخانه‌ها و تمایل به ایجاد شبکه با (۷۳/۸ درصد) در زمینه تحصیلات کتابداری تأیید شد. ولی وجود ارتباط بین مدرک تحصیلی و ایجاد شبکه خرید کتاب رد شد. مساله تأثیر شبکه بر مدیریت خرید دقیقتر و تعامل بیشتر کتب و مجلات و در نتیجه استفاده بهتر از فضای کتابخانه‌ها مورد توافق

<sup>۱</sup> - استادیار گروه کتابداری، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

<sup>۲</sup> - دانش‌آموخته دوره دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران M-hamid46@yahoo.com

کتابخانه‌ها بود. کتابخانه‌ها مدیریت خرید منابع را به دلیل کمبود (۶۰ درصدی) فضای نگهداری اطلاعات در حال حاضر ضروری دانستند. بنابراین در کل جهت امکان‌سنجی، عناصر جانبی مرتبط با شبکه نیز شناسایی و تحلیل شدند و عناصر اصلی مرتبط با فرضیه‌های پژوهش نیز، مثل تجهیزات، نیروی انسانی، بودجه و فضا با بیش از (۵۰ درصد) نظرات مثبت ارزیابی شدند. لذا ایجاد شبکه خرید موجب مدیریت علمی منابع در حال تهیه می‌گردد و بر استفاده بهتر از تجهیزات و هدفمند کردن آن، تقلیل کمی نیروی انسانی این بخش، هدایت صحیح بودجه و جلوگیری از افزایش مخازن کتب بوسیله خرید منابع غیر ضروری تاثیرگذار است.

**واژه‌های کلیدی:** دانشگاه آزاد اسلامی، کتابخانه‌های مرکزی، خرید منابع، مدیریت منابع، امکان‌سنجی، خرید کتاب، شبکه سراسری

### مقدمه

دستیابی به روند مناسب و مقرون به صرفه در حوزه مدیریت هماهنگ خرید کتاب و مجله نیازمند بررسی‌های مختلف مساله از دیدگاه‌های خاص می‌باشد. یکی از ضروریات اولیه در مدیریت هماهنگ منابع، داشتن امکان عملی سازی تفکرات مدیریتی بوسیله ابزارهای موثر بر روند جریان کار است. مطالعه امکان‌سنجی، همزمان با تاکید بر جنبه‌های مالی دخیل در موضوع تحقیق، فراهم آورنده قابلیت اطمینانی است که ضمن توجیه بهتر شرایط حاضر، بستر مطالعات بعدی را در جهت پیشنهاد چگونگی اجرای شبکه مورد نظر بوجود می‌آورد. هدف اصلی مورد انتظار سنجش امکان ایجاد شبکه سراسری خرید کتاب و مجله و مدیریت خرید هماهنگ منابع بین کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی است و از طرفی دستیابی به اطلاعاتی است که توسط، گروه کتابخانه‌های مخاطب این پژوهش با هم نظری خود آن را موثر و مفید معرفی کنند.

یکی از ضروریات اولیه در مدیریت هماهنگ خرید منابع، داشتن امکان عملی سازی تفکرات مدیریتی بوسیله ابزارهای موثر بر روند جریان کار است.

مطالعه امکان سنجی، همزمان با تاکید بر جنبه های مالی دخیل در موضوع تحقیق، فراهم آورنده قابلیت اطمینانی است که ضمن توجیه بهتر شرایط حاضر، بستر مطالعات بعدی را در جهت پیشنهاد چگونگی اجرای شبکه مورد نظر بوجود می آورد. هدف اصلی مورد انتظار سنجش امکان ایجاد شبکه سراسری خرید کتاب و مجله و دستیابی به مدیریت هماهنگ خرید منابع بین کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی است. و از طرفی دستیابی به اطلاعاتی است که توسط، گروه کتابخانه های مخاطب این پژوهش با هم نظری خود آن را موثر و مفید معرفی کنند. امروزه و با توجه به حجم انبوه اطلاعات، دیگر ابزارها و شیوه های سنتی برای کنترل و تهیه اطلاعات کافی نیست. استفاده از روشهای غیر خودکار در این زمینه غیر اقتصادی بوده و مقرون به صرفه نمی باشد. ایجاد و توسعه شبکه ها در جهان امروز موید بالا رفتن ارتباطات، تعاملات و گردش جریان اطلاعاتی خواهد بود که در صورت برنامه ریزی صحیح از ابزارهای کلیدی توسعه و پیشرفت حرفه ای می باشد. در واقع وقتی دو یا چند مرکز بطور رسمی متعهد می شوند برای دست یافتن به اهدافی مشخص از طریق ارتباطات و در قالب معینی به تبادل اطلاعات بپردازند تشکیل یک شبکه اطلاعاتی می دهند (بکر، ۱۹۷۹، ۸۵). پس بدیهی است که سوای از بهبودی نسبی مورد انتظار در حوزه مدیریت خرید کتاب و مجله، به آسان سازی فرآیند فوق نیز می انجامد. شبکه ای که بتواند بخش عمده مرادوات اطلاعاتی این حوزه را پوشش دهد و امکان تعاملات بین کتابخانه ها را در دانشگاه آزاد فراهم آورد و به طور بهینه مدیریت سفارشات چنین کتابخانه هایی را نظامند کند.

ساماندهی مساله خرید در کتابخانه ها از مسایل مورد علاقه اندیشمندان گوناگون بوده است. مساله انتخاب کتاب هسته اصلی مجموعه سازی و ساخت و ساز مجموعه از ضروریات کتابخانه است (راتکیلف، ۱۹۸۳، ۱۴). چنانچه تاتی یانا یرشووا، (۱۹۹۴، ۲۴۴) راه نجات کتابخانه های امروز را در مقابله با حجم

وسیع منابع قابل ارایه در بازار نشر، دستیابی به مجموعه ای مطلوب و افزایش قابل قبول میزان فراهم آوری مواد از طریق وابستگی تعدادی از کتابخانه ها به شرکتهای موسسات خارجی می داند. و همین گونه اندیشه ها و نظرات در باب ضرورت راه یابی به تفکرات و راهکارهای جدید در بیانات (لیز چاپمن، ۱۹۹۷، ۱۳۲) در خصوص خرید اشتراکی در کتابخانه ها با تاکید بر جنبه های اقتصادی آن دیده می شود. وی می گوید اکنون که پذیرفته ایم کتابخانه ها نیازمند همکاری هستند، می بایست بر مساله نوع همکاری که گویای مفهوم واقعی توسعه مجموعه باشد تاکید داشته باشیم. به بیان ساده می توان گفت که ما شاهد توافقی بین کتابخانه ها هستیم که مدارک خریداری شده توسط یک کتابخانه مورد استفاده چندین کتابخانه دیگر قرار گیرد. مسلماً مساله انتخاب و کتاب گزینی مناسب هنوز از وظایف و اهداف کتابخانه ها است. لیکن بوسیله امکان سنجی ایجاد طرح شبکه ای مجموعه سازی می توانیم مطمئن شویم که کتابخانه ها قابلیت حرکت به سمت اهداف از پیش تعیین شده خود را که مجموعه سازی کارآمد یکی از آنها است، بهتر دنبال خواهند نمود. نتیجه این بررسی بروی مساله مجموعه سازی مزایای زیادی را در بر خواهد داشت که همکاری بین کتابخانه ای و مراکز انتشاراتی، صرفه جویی اقتصادی، مدیریت مناسب منابع اطلاعاتی و تقلیل نیروی انسانی و مرکزی واحد جهت نظارت و هماهنگی و مجموعه سازی بهتر را در نهایت امر بدست می آورد.

همچنین بررسی هرچه سریعتر برای دسترسی به امکانات یک شبکه سراسری هماهنگ در این حوزه موجب تقلیل چالش های آینده در خصوص نیروی انسانی، بودجه، تجهیزات و فضا در خرید و دریافت کتاب می شود.

## بیان مساله پژوهش

نیاز به نوآوری نظام یافته و پیشرفته یک ضرورت هوشمندانه است که باید توسط سازمانهای مختلف مد نظر قرار گیرد. یک سازمان بایستی تشخیص دهد که برای اداره کارهایش به چه اطلاعاتی نیازمند است و گرنه در دریایی از داده های گیج کننده غرق خواهد شد. (دراکر، ۱۳۷۸، ۴۴). همچنین عملکرد سازمانها در حد نسبتا مطلوبی وابسته به فن آوری های اطلاعات می باشد. چرا که این امکان را برای مدیران فراهم می سازد با پردازش سریع اطلاعات امکان کنترل و هماهنگی ساختارهای پیچیده تر راداشته باشد و حتی موجب می گردد عملکرد سازمان و مدیریت با انسجام و بازخورد سریع صورت پذیرد. (اوتارخانی، ۱۳۸۰، ۲۰).

( تامپسون و کار، ۱۹۸۷، ۱۴) بنیادی ترین و ساده ترین ویژگی از یک کتابخانه را به مجموعه کتابی آن ربط می دهند. لذا کتابخانه ها مسئولیت مجموعه سازی خود را به عنوان نهادهای فرهنگی عهده دار هستند. همه ساله مبالغ هنگفت مالی، نیروهای انسانی و امکانات متنوعی را از جمله: تجهیزات و فضا در خصوص بهبود ساختار این بخش تدارک دیده و می اندیشند. در این مطالعه نیز یکی از بدیهی ترین مسایل مجموعه سازی، یعنی اصلاح مدیریت خرید کتاب و مجله و روشها و ضوابطی که دسترسی سریع تر و روان تر به منابع را فراهم می آورد مد نظر است. شمار کتابخانه های کنونی در دانشگاه آزاد اسلامی نیز مزید بر علت است تا به ساماندهی خرید در آنها بیشتر اندیشیده شود. و بدیهی است که کاربری مجموعه ای که با دقت و رعایت اصول مجموعه سازی فراهم آمده باشد قطعی است. کتابداران نیز چنانچه بتوانند به ضوابطی ارزنده در این خصوص دست یابند عملکرد بهتری از خود نشان خواهند داد. این مساله در گفته های مختلف مورد تاکید است که کاربرد فن آوریهای اطلاعاتی در سازمانها به سرعت در حال گسترش است. مدیریت سازمانهایی که از سطح تکنولوژی بالایی برخوردار هستند

و از کاربردهای نوین اطلاعات بهره می‌گیرند سهل‌تر است. زیرا ابزارهای جدید، توانایی بکارگیری اطلاعات را تسهیل می‌سازد (مومنی، ۱۳۷۲، ۸۳).

همچنین مبالغ صرف شده در هریک از کتابخانه‌های دانشگاه آزاد در خصوص خرید کتاب و مجله به همراه نیروهای انسانی مشغول به کار در این حوزه و همچنین فضاهای آموزشی و پژوهشی اشغال شده در این مراکز، بعلاوه تجهیزات و فن‌آوری‌هایی که جزیی از کار هستند. و از طرفی رضایت یا عدم رضایت مراجعین کتابخانه از این خدمات بعلاوه مساله حساس تر و بنیانی تری که ناشی از رسالت و اصل موجود در دانشگاهها و آن هم دستیابی و پرداختن به شیوه‌های نوین و علمی نسبت به سایر مراکز دیگر است، همگی از عواملی هستند که ضرورت بازبینی و نگرشی عمیق بر این مقوله را توجیه می‌کند. آن چه مشکل اساسی این حوزه تلقی می‌گردد این که روند سابق خرید کتاب و مجله بععل مختلفه از جمله: بالا رفتن حجم انتشارات، کمبود نیروی انسانی، بودجه، فضا و امکانات و از طرفی بالا رفتن سطح توقعات مراجعین و کمبود وقت کتابداران جوابگو نیست. همین مسائل موکد اندیشه در باب بود و نبود امکانات دسترسی همگانی، سریعتر، ارزان تر و متداولی است که به شکل منطقی عمل کند.

لذا سنجش امکان ایجاد شبکه سراسری خرید کتاب و مجله، از طریق تعیین وضعیت تجهیزات، میزان آمادگی و گرایشات نیروی انسانی و تاثیر شبکه در جلوگیری از ورود منابع غیر ضروری و تکراری به مخازن کتابخانه‌ها در جهت اصلاح و هدایت بهتر بودجه و منابع مالی آنها توسط مدیران خرید منابع از اهداف عمده این مقاله است. دستیابی به راهکاری مدیریتی هماهنگ و ارزشمند در بهبود و اصلاح روشهای تهیه و تدارک منابع و سنجش امکان ایجاد شبکه سراسری خرید کتاب و مجله در بین کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی، بخش عمده مساله و سوال این پژوهش است.

## پرسش های اساسی

پژوهش حاضر برای دستیابی به پاسخ این پرسشها انجام شده است، که به قرار ذیل آورده می شوند:

۱. ترکیب نیروها و سوابق و مدارک تحصیلی مدیران کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی چگونه است؟
۲. تعداد مراجعین و مجموعه موجود در کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی، تا چه اندازه نشانگر ضرورت ایجاد شبکه خرید کتاب و مجله می باشد؟
۳. تا چه اندازه، تجهیزات و سیستم های مکانیزه جهت استقرار شبکه خرید کتاب و مجله در کتابخانه های مورد مطالعه موجود است؟
۴. مدیران و نیروی انسانی شاغل در بخش خرید و سفارشات کتاب و مجله تا چه میزانی آشنایی و آمادگی استقرار تکنولوژی و تجهیزات مورد نیاز شبکه خرید کتاب و مجله را دارند؟
۵. مدیران و کتابداران کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی تا چه میزانی، نسبت به شبکه ای شدن سیستم خرید کتاب و مجله تمایل دارند؟
۶. تعیین وضعیت کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی از نظر بودجه و چگونگی تاثیر شبکه ای شدن خرید کتاب و مجله بر بودجه های خرید کتاب و مجله در این کتابخانه ها؟
۷. با توجه به فضای کنونی موجود در کتابخانه های مرکزی، چگونه می توان از شبکه خرید کتاب و مجله، یا، مدیریت هماهنگ خرید منابع برای جلوگیری از ورود منابع غیر ضروری و تکراری در فضای کتابخانه ها استفاده نمود؟

## مرور تحقیقات دیگران

**اهم مطالعات انجام شده در ایران به قرار ذیل می باشد:**

حقیقی (۱۳۵۶) در بررسی مجموعه سازی کتابخانه های دانشگاهی تعدادی از دانشگاههای کشور به نتایجی چون عدم توجه و آشنایی مقامات دانشگاه با

وظایف و هدفهای کتابخانه، عدم وجود طرحهای بنیادی و کمیته های انتخاب فعال. عدم توجه به روز آمد بودن منابع. عدم وجود یک خط مشی و برنامه صحیح برای ارزشیابی مداوم مواد. عدم تخصیص بودجه، کمبود نیروی انسانی و عدم روابط صمیمانه و فعالانه در برنامه های آموزشی و پژوهشی می رسد.

فاریان (۱۳۵۸) در پژوهشی به بررسی سیستم مکانیزه در سفارشات کتابخانه های دانشگاهی پرداخته که روش مقایسه ای ایشان بهترین راه حل برای رفع مشکلات موجود در سیستم سفارشات را، به کارگیری نظام کامپیوتری می داند.

دوستدار (۱۳۵۹) در پژوهشی تحت عنوان « پیشنهاد طرح همکاری و شبکه سازی بین کتابخانه های دانشگاهی ایران» سعی می کند چارچوب روند مشارکت و تصمیمات مداوم در خصوص همکاری بین کتابخانه ها را مورد بررسی قرار دهد. نوشته مزبور اولین نوشته ای است که به نحو عملی با بهره گیری از روشهای کاربردی سعی دارد توجه مدیران اجرایی و کتابداران را به مساله همکاری در کتابخانه ها جلب نماید.

کلاتری (۱۳۶۶) در پژوهش خود پیرامون مکانیزه سازی سیستم سفارشات کتابخانه های تخصصی پیشنهاد طرح مکانیزه ای را جهت انجام کلیه مراحل سفارشات در کتابخانه مرکز پژوهشهای خواص و کاربرد مواد نیرو دارد.

لیاقت (۱۳۶۷) در پایان نامه خود بحث انتخاب و تهیه مواد کتابخانه ای را در کتابخانه های دانشگاه شیراز مطرح می کند. تحلیل وی نشان می دهد که برپایه وضعیت موجود انتخاب و سفارش مواد در کتابخانه ها، امکانات جاری دانشگاه، روند رشد و پیشرفت رشته های تحصیلی و بینش حرفه ای از عوامل تعیین کننده هستند.

بهمن آبادی (۱۳۷۲) در پژوهشی بحث شبکه اطلاع رسانی را در جامعه محدودی از کتابخانه های دانشگاه آزاد اسلامی استان تهران مطرح می کند و به نتایجی چون، فضای نامناسب، عدم سازماندهی سریع و جامع مواد، محدودیت در



ارائه خدمات، کمبود پرسنل متخصص و نیمه متخصص و مجموعه های نامناسب می رسد.

فرجامی (۱۳۷۶) در پژوهشی بخش سفارشات کتابخانه دانشکده علوم تربیتی دانشگاه فردوسی مشهد را بررسی می کند. یعنی ابتدا روش دستی را در حیطه عمل سفارش بسیار کند و بطئی می داند و به ایجاد یک سیستم مکانیزه جهت بهبود عملکرد بخش سفارش می پردازد.

شعبانی (۱۳۸۱) در پایان نامه خود برای مجموعه سازی کتابخانه های مرکزی دانشگاه های ایران الگویی را پیشنهاد می دهد. پژوهش فوق نشان داد هر کتابخانه خود شایسته است. اما در کل نقاط ضعف قابللی در این سیستم وجود دارد. بخش های سفارش در سازمان جایگاه آشکاری ندارند. چنانچه فقط (۲۳) کتابخانه مرکزی معادل (۶۵/۷۱ درصد) دارای بخش مستقل می باشند. نیروی انسانی این بخش ها برخوردار از تحصیلات لازمه تخصصی نبوده، چنانچه از (۵۳) کارمند بخش مربوط فقط (۵) کارمند با درجه کارشناسی (سه تن در رشته علوم کتابداری و اطلاع رسانی) می باشند و درصد کمی از آنها آئین نامه مدون دارند.

رادمهر (۱۳۸۵) در پژوهشی دست به امکان سنجی ایجاد شبکه کتابشناختی کتابخانه های مرکزی دانشگاه ها و موسسات پژوهشی زد. و در مجموع ۷۹ کتابخانه مرکزی دانشگاهی و پژوهشی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سطح کشور معلوم شد که فقط (۴۶/۶ درصد) مدیران این کتابخانه ها مدرک کتابداری دارند. اما کتابداران آنها در استفاده از قابلیت های رایانه ای و شبکه ای در وضعیت خوبی هستند. زیر ساخت های شبکه در آنها فراهم است و تنها (۵/۳ درصد) کتابخانه های فوق فاقد شبکه محلی هستند. و در پایان الگویی برای ایجاد شبکه توصیه نموده است.

کامکار (۱۳۸۶) در تحقیقی با موضوع بررسی دیدگاه و نظرات کتابداران و اعضای هیات علمی دانشگاه شیراز در بهره‌گیری از فن‌آوری‌های شبکه بی‌سیم در کتابخانه‌های دانشگاهی به نتایجی دست یافت که اهم آن اشاره به تأیید تأثیر شبکه فوق‌بر فعالیت‌های سیاهه‌برداری و قفسه‌خوانی و دسترسی به فهرست عمومی پیوسته است. وی شکل‌گیری کمیته فنی را در اجرای آن ضروری دانسته و به طور عمده اشاره می‌کند که گرچه استفاده از شبکه‌های بی‌سیم در کتابخانه‌ها پدیده‌ای تازه و نوظهور است، ولی مورد تأیید پژوهشگران و کلیه جامعه پژوهش‌وی می‌باشد. توصیه اصلی آنان نیز به ضرورت این شبکه برای دسترسی به منابع کتابخانه‌ای از طریق محیط خارج از کتابخانه‌ها می‌باشد.

### اهم مطالعات انجام شده در خارج نیز به قرار ذیل می‌باشد

هی‌وایت<sup>۱</sup> (۱۹۷۷) و کولدهور<sup>۲</sup> (۱۹۸۲) در تحقیقاتی جداگانه به مطالعه تأثیر شبکه‌ها بر روی توسعه مجموعه‌ها پرداخته‌اند و در نتیجه آن را هم در قالب شبکه و هم از کانالی بسته به ابتکارات مستقل و قوی کاربران شبکه می‌دانند.

بالارابه<sup>۳</sup> (۱۹۹۵) به بررسی نوشته‌های مختصری در خصوص برنامه‌های توسعه مجموعه کتابخانه‌های دانشگاه نیجریه می‌پردازد. و مشکلات عمده حاضر را در توسعه مجموعه‌های کتابخانه‌های فوق‌رکود اقتصاد جهانی دهه ۱۹ و همچنین مشکل اصلی را در مسائل مالی می‌داند که دانشگاه نیجریه با آن روبه‌رو است. لذا مجموعه‌سازی مشارکتی این کتابخانه‌ها تنها طریقی است که باید مورد پذیرش کتابخانه‌های دانشگاه نیجریه قرار گیرد.

<sup>۱</sup>- Hewitt

<sup>۲</sup>- Goldhor

- Balarabe<sup>۳</sup>

بریتین<sup>۱</sup> (1995) پیرامون ساخت و سازماندهی مجموعه های اینترنتی یک مدل خاص را جهت این کار در قالب شبکه اطلاعاتی بکار برده است.

چاپمن<sup>۲</sup> (1999) در پژوهش خود تحت عنوان خرید اشتراکی در کتابخانه ها: اقتصاد توسعه تعاونی مجموعه به علل گرایش کتابخانه ها به سوی همکاری بیشتر در جهت توسعه تعاونی مجموعه، روش های مختلف اشتراک منابع، و در نهایت طرح های مختلف توسعه تعاونی مجموعه در اروپا می پردازد.

کاسومو<sup>۳</sup> (2001) پیرامون روش های مکانیزه کردن دستیابی به فهرست کتب منابع اطلاعاتی اینترنت جهت سیستم های اطلاعاتی کتابخانه ها، ضمن تاکید بر تولید مکانیزه به مدل بازیابی اطلاعات، حدود موضوعی منابع اطلاعاتی، نظم اطلاعاتی موضوعات و بهبود امکانات فهرست کتب موضوعی اشاره دارد.

آرورا<sup>۴</sup> (2004) در پژوهشی به بحث شبکه های قادر به عددی شدن مجموعه در کتابخانه مرکزی دهلی پرداخته، و به مطالعه در مورد تهیه خدمات تحقیقی تحت وب Web و محصولات سی دی رام (CD-Rom)، پایگاه داده های آماری (متصل به شبکه)، محصولات چند رسانه ای و امثال آن پرداخته و مسئولیت پروژه فوق را برای ساخت شبکه قادر به عددی شدن مجموعه در کتابخانه مرکزی T II<sup>۵</sup> دهلی نصب یک فیبرنوری براساس محیط LAN که به اتصال رادیویی Vsnl<sup>۶</sup> مگابایتی متصل می شود می داند، که قادر به دسترسی سریع تر به اینترنت برای مجموعه آکادمیکی می باشد.

داربی و هایدن<sup>۶</sup> (۲۰۰۷) در پژوهشی پیرامون مجموعه سازی ویژه تازه کاران، با استفاده از مطالعه موردی بر روی کتابخانه موسسه تکنولوژی وایترفورد ایرلند به

---

<sup>1</sup>-Britten

<sup>2</sup>-Chapman

<sup>3</sup>-Kasumov

<sup>4</sup>-Arora

<sup>5</sup>-Indian Insitute of Technology

<sup>6</sup>- Darby & Haiden

نتایجی دست یافتند که کارکرد پیچیده و تعادل نامناسبی در مدیریت مجموعه این موسسه و کتابخانه‌های دانشگاهی معاصرش موجود است. و عوامل کلیدی و مورد نظر در این پژوهش را شامل مدیریت زمان و مهارتها، و سودمندی بالقوه کتابخانه‌ها برای استفاده کنندگان می‌داند.

### روش پژوهش و ابزار گردآوری اطلاعات

با توجه به پیمایشی بودن پژوهش، درصد بررسی امکان ایجاد شبکه مکانیزه و سراسری در حوزه مجموعه سازی هستیم. بنابراین وضعیت موجود کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد و برای این کار از پرسشنامه استفاده می‌شود و ارتباط بین متغیرها به لحاظ دسترسی به اطلاعات مفید در مواقع لازم مورد تحلیل آماری قرار می‌گیرد.

### جامعه، شیوه نمونه گیری و روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

همچنین در این پژوهش بدلیل گستردگی جامعه مورد مطالعه، کتابخانه‌هایی که دارای خصایص دوگانه ذیل بوده‌اند و در جمع‌آوری اطلاعات همکاری نموده‌اند مورد نظر قرار گرفته‌اند، یعنی کتابخانه‌هایی که متعلق به واحدهای دانشگاه آزاد و نه مراکز دانشگاه آزاد بودند و کتابخانه‌هایی که دارای مجموعه‌ای پایه بیش از ۵۰۰۰ نسخه کتاب بوده‌اند. گرچه ممکن است تعداد بالایی را داشته باشند. ولی آنهایی که در پژوهش شرکت کرده‌اند. که تعداد آن بالغ بر ۸۰ واحد دانشگاهی و کتابخانه داخلی بوده است و در مجموع در مناطق یازده گانه دانشگاه آزاد اسلامی استقرار دارند ترکیب متشکله جامعه پژوهش حاضر گردیده است. ملاک‌گزینش و نمونه‌گیری چنین جامعه‌ای نیز به دلیل آورده شدن اسامی آنها با ذکر درجه در دفترچه‌ها و سالنامه‌های دانشگاه آزاد اسلامی بوده و عنصر دیگر وابسته بودن آنها به سازمان دانشگاه آزاد اسلامی و تبعیت از سیاستگذاری این سازمان است. همچنین نرم افزار نسخه SPSS ۱۳ بدلیل خصیصه ترکیب و تحلیل خوبی که

داراست جهت تحلیل آماری و مقایسه ای متغیرهای مورد بررسی سازگارتر بود و به همین دلیل انتخاب شد.

### یافته‌های پژوهش

از آنجا که هدف اصلی این پژوهش، امکان سنجی ایجاد شبکه سراسری خرید کتاب و مجله یا مدیریت هماهنگ خرید منابع اطلاعاتی در بین کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی است. پژوهشگر ضمن دستیابی به اطلاعات و وضعیتی و امکانات و تجهیزات این مراکز و جذب نظریات ارزنده کتابداران و مسئولین آن دانشگاه درصدد برآمد تحلیلی موثر و کارآمد از نتایج عمده و مسائل این کتابخانه‌ها عرضه کند. که باب صحبت و ایجاد شبکه سراسری خرید کتاب و مجله و دستیابی به روشهای مدیریتی نظامند در تهیه منابع گردد. از طرفی روند بررسی اطلاعات شامل چند پرسش عمده مطرح شده در پژوهش است. و سعی پژوهشگر نیز بر آن است که اهم اطلاعات جمع آوری شده را بنحو مختصری ارائه نموده و به سئوالات پژوهش نیز پاسخ گوید. لذا اهم پرسشهای مطرح شده در پژوهش بوسیله تفسیر مختصر یافته‌ها در ذیل آن آورده می‌شود. همچنین با توجه به عدم امکان ارائه کلیه جداول اطلاعاتی بدست آمده و نمودارهای جامع اطلاعات، ضمن تفسیر یافته‌ها به تعداد بسیار محدودی از جداول و نمودارها در این مقاله نیز اشاره شده است.

**پرسش ۱.** ترکیب نیروها و سوابق و مدارک تحصیلی مدیران کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی چگونه است؟

بررسیها در پژوهش نمایان ساخت که عمده سالهایی که کتابخانه‌ها در دانشگاه آزاد شکل گرفته محدوداً (۱۰) ساله (۶۰ الی ۷۰) است، یعنی دانشگاه در دهه اول عمر خود سریعاً دست به ساخت و تدارک کتابخانه‌ها زده است. و این دال بر اهمیت این مراکز از دیدگاه نظام آموزشی و مسئولین دانشگاه است. همچنین

بررسی داده‌های پژوهش روشن ساخت که خوشبختانه همه کتابخانه‌های دانشگاه از حداقل یک نفر نیرو برخوردارند. و در مجموع کتابخانه‌های دانشگاه با (۷۲/۵ درصد) از حداقل تعداد نیروی انسانی برخوردار است.

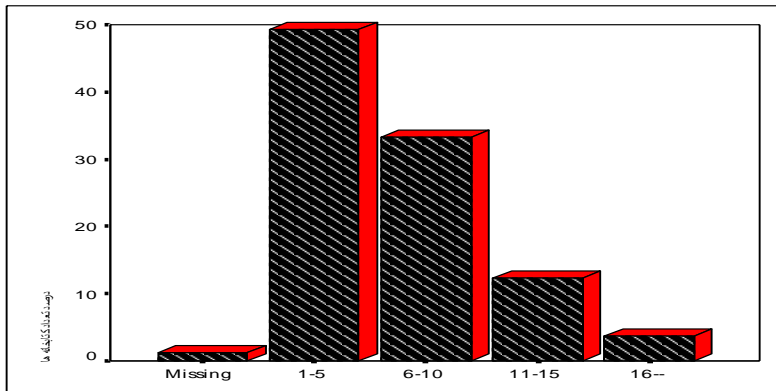
جدول ۱. توزیع فراوانی نیروی انسانی کتابخانه‌های مرکزی در مناطق یازده گانه دانشگاه آزاد اسلامی به تفکیک تعداد نیرو

تعداد کل کارمندان مناطق یازده گانه	نفر ۱-۵		نفر ۶-۱۰		نفر ۱۱-۱۵		نفر ۱۶-۲۰		نفر ۲۱-۲۵		بدون پاسخ		جمع
	تعداد	٪	تعداد	٪	تعداد	٪	تعداد	٪	تعداد	٪	تعداد	٪	
منطقه یک	۸	۸۸/۹	۱	۱۱/۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۰۰
منطقه دو	۶	۶۶/۷	۲	۲۲/۲	-	-	-	-	۱	۱۱/۲	-	-	۱۰۰
منطقه سه	۲	۵۰	۱	۲۵	۱	۲۵	-	-	-	-	-	-	۱۰۰
منطقه چهار	۱۲	۸۰	۱	۶/۷	۲	۱۳/۳	-	-	-	-	-	-	۱۰۰
منطقه پنج	۸	۸۸/۹	۱	۱۱/۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۰۰
منطقه شش	۵	۶۲/۵	۱	۱۲/۵	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۰۰
منطقه هفت	۳	۷۵	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	۲۵	۱۰۰
منطقه هشت	۵	۵۵/۶	۱	۱۱/۱	۲	۲۲/۲	۱	۱۱/۱	-	-	-	-	۱۰۰
منطقه نه	۴	۶۶/۷	۱	۱۶/۷	۱	۱۶/۷	-	-	-	-	-	-	۱۰۰
منطقه ده	۲	۵۰	۲	۵۰	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۰۰
منطقه یازده	۳	۱۰۰	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۰۰
جمع	۵۸	۷۲/۵	۱۱	۱۳/۸	۶	۷/۵	۱	۱/۳	۱	۱/۳	۳	۳/۸	۱۰۰

داده‌های جدول بالا نمایانگر ارشدیت آماری (۵-نفر) با (۷۲/۵ درصد) در مجموع است. که در کل ۵۸ کتابخانه از ۸۰ کتابخانه دارای چنین آرایشی در نیروها هستند.

پس از یک افت یا تفاوت بارز در سطح دوم اطلاعات جدول شماره (۱) مشاهده می‌شود که با (۱۳/۸ درصد) آمار (۶-۱۰ نفر) دیده می‌شود که فقط (۱۱) کتابخانه از کل کتابخانه‌های بررسی شده را در بر می‌گیرد می‌باشد.

سپس به ترتیب (۷/۵ درصد) برای (۱۱-۱۵ نفر) و (۱/۳ درصد) مشترکاً برای (۱۶-۲۰ نفر) ملاحظه می‌گردد. همچنین از مجموع کتابخانه‌های پاسخگو (۳/۸ درصد) کتابخانه‌هایی هستند که هیچگونه پاسخی را معین ننموده‌اند.



نمودار ۱. سابقه مدیران کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی

اطلاعات این نمودار مجموعاً نشان می دهند، که در اولویت اول (۵۰ درصد) سابقه ۵-۱ سال است که در واقع کمترین حد مورد انتظار است چرا که در خصوص شاخص سابقه بالا بودن، ملاک توانمندی و تجربه بیشتر محسوب می شود. در اولویت دوم (۳۳/۷ درصد) سابقه ۱۰-۶ سال قرار گرفته است که تجربه و سابقه خوبی به حساب می آید و از این حیث مناسب است، اولویت سوم (۱۲/۵ درصد) سابقه بین ۱۵-۱۱ سال است که نسبت به دو سطح قبلی کاهش دارد و نهایتاً اولویت آخر (۳/۷ درصد) مربوط به سابقه کاری ۱۶ سال به بالا که رقم محدودی است و در حد پائینی است. در خصوص مدارک تحصیلی مدیران کتابخانه ها اکثریت قریب به اتفاق مدارک تحصیلی مدیران این کتابخانه (۶۸/۸ درصد) در مقطع تحصیلی لیسانس، (۲۱/۳ درصد) مدرک تحصیلی فوق لیسانس و مدارک دکتری، دیپلم و فوق دیپلم نیز با معیار مشخص (۲/۵ درصد) در سطح برابری قرار گرفته اند. اطلاعات حاکی از آن بود که هنوز کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد از نیروهای ۱۰۰٪ متخصص برخوردار نشده اند و (۷۳/۸ درصد) آنها از مدیریتی متخصص برخوردار است و (۲۶/۲ درصد) دیگر مدیریتی غیر حرفه ای را دارا هستند. یعنی (۷۳/۸ درصد) مدیران کتابدار هستند و در رشته تحصیلی کتابداری تحصیل نموده اند و حدود (۲۶/۲ درصد) در رشته هایی، غیر از کتابداری تحصیل داشته اند.

پرسش ۲. تعداد مراجعین و مجموعه موجود در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی، تا چه اندازه نشانگر ضرورت ایجاد شبکه خرید کتاب و مجله می‌باشد؟

جدول ۲. توزیع فراوانی تعداد مراجعین به کتابخانه‌های مرکزی مناطق یازده گانه دانشگاه آزاد اسلامی برای امانت (برحسب روز)

منطقه و نوع عضو	اطلاعات امانت	میانگین امانت روزانه	کمترین میزان امانت روزانه	بالاترین میزان امانت روزانه	تعداد کل مراجعات امانت در روز
منطقه یک	هیات علمی	۸	۰	۱۴	۶۳
	دانشجو	۱۰۰	۴۰	۵۰۰	۱۷۰۹
	کارمند	۸	۱	۲۵	۹۱
منطقه دو	هیات علمی	۱۰	۰	۲۵	۸۹
	دانشجو	۲۵۰	۳۰	۱۵۰۰	۳۴۸۲
	کارمند	۱۴	۲	۳۰	۱۲۳
منطقه سه	هیات علمی	۵/۵	۰	۸	۱۹
	دانشجو	۱۷۵	۱۰۰	۲۵۸	۷۰۸
	کارمند	۵/۵	۵	۱۲	۲۸
منطقه چهار	هیات علمی	۳	۰	۱۵	۶۱
	دانشجو	۳۰۰	۲۵	۱۶۸۰	۷۰۱۵
	کارمند	۱۰	۲	۱۲۰	۲۶۱
منطقه پنج	هیات علمی	۱۲	۰	۱۶	۹۰
	دانشجو	۱۵۰	۵۰	۱۰۰۰	۲۲۸۰
	کارمند	۱۵	۳	۲۵	۱۳۴
منطقه شش	هیات علمی	۱۰	۰	۲۵	۹۴
	دانشجو	۲۵۰	۷۰	۶۸۴	۲۶۰۹
	کارمند	۱۰	۳	۴۰	۱۰۴
منطقه هفت	هیات علمی	۵/۵	۰	۸	۱۹
	دانشجو	۴۵	۳۰	۳۰۰	۴۲۰
	کارمند	۷/۵	۴	۱۰	۲۹
منطقه هشت	هیات علمی	۶	۰	۱۵۰	۱۹۶
	دانشجو	۳۰۰	۸۰	۷۰۰	۳۱۸۰
	کارمند	۹	۵	۴۰	۱۹۶
منطقه نه	هیات علمی	۵	۰	۸	۲۶
	دانشجو	۳۲۵	۱۵۰	۶۱۰	۲۱۰۵
	کارمند	۱۱	۴	۳۰	۸۰
منطقه ده	هیات علمی	۹	۰	۲۰	۳۸
	دانشجو	۳۷۵	۱۰۰	۵۰۰	۱۳۵۰
	کارمند	۱۰	۱۰	۲۰	۵۰
منطقه یازده	هیات علمی	۱۰	۸	۱۵	۳۳
	دانشجو	۳۰۰	۲۲۰	۳۴۰	۸۶۰
	کارمند	۱۸	۱۶	۲۵	۵۹
جمع	هیات علمی	۷/۵	۰	۱۵۰	۷۲۸
	دانشجو	۲۵۰	۲۵	۱۶۸۰	۲۵۷۱۸
	کارمند	۱۰	۱	۱۲۰	۱۰۷۷

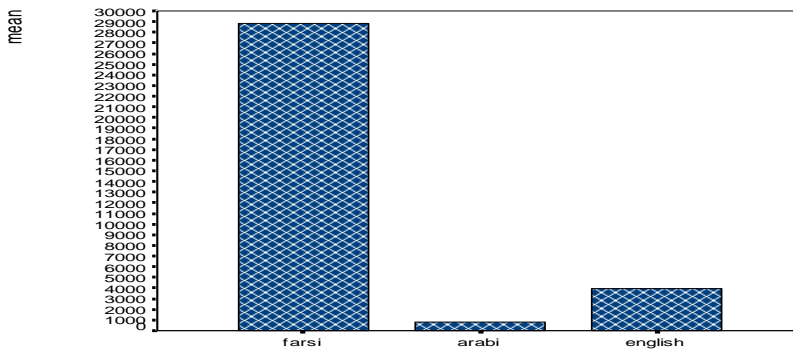


بالاترین میزان مراجعان کل، جهت امانت منابع در روز (۲۵۷۱۸ نفر) مربوط به دانشجویان است و در مرتبه دوم وسوم به ترتیب کارمندان (۱۰۷۷ نفر) و (۹۹۲ نفر) مربوط به اعضای هیات علمی است. میانگین مراجعات روزانه نیز با (۲۵۰ نفر) متعلق به دانشجویان است و در این خصوص میانگین اعضای هیات علمی (۷/۵ نفر) و کارمندان (۱۰ نفر) در روز است.

جدول ۳. شاخص های آماری تعداد کتابهای موجود در کتابخانه های مرکزی مناطق یازده گانه دانشگاه آزاد اسلامی (برحسب جلد)

مجموع کتب موجود	بیشترین میزان کتب موجود	کمترین میزان کتاب روزانه	میانگین تعداد کتاب موجود برحسب جلد روزانه	اطلاعات آماری	منطقه و نوع کتاب
۲۳۰۱۰۰	۴۳۴۹۰	۱۱۸۲۵	۲۰۰۰۰	کتاب فارسی	منطقه یک
۲۳۶۳	۱۰۰۰	۰	۵۰	کتاب عربی	
۲۷۵۷۲	۹۴۰۰	۲۱۰	۱۰۰۰	کتاب لاتین	
۲۶۱۶۹۵	۵۵۵۷۰	۵۲۲۶	۳۰۳۶۲	کتاب فارسی	منطقه دو
۱۴۶۹۰	۸۴۲۰	۰	۱۵۰	کتاب عربی	
۳۳۶۴۸	۱۰۶۶۰	۷۷۵	۳۴۵۰	کتاب لاتین	
۶۳۷۲۵	۲۲۲۲۵	۵۵۰۰	۱۸۰۰۰	کتاب فارسی	منطقه سه
۸۳۰	۷۰۰	۰	۶۵	کتاب عربی	
۷۷۵۰	۳۱۰۰	۴۵۰	۲۱۰۰	کتاب لاتین	
۴۴۹۱۷۹	۷۰۰۰۰	۵۰۰۰	۲۵۰۰۰	کتاب فارسی	منطقه چهار
۱۸۴۲۰	۵۰۰۰	۰	۵۰۰	کتاب عربی	
۷۰۷۹۲	۲۴۰۰۰	۱۰۰	۲۶۰۰	کتاب لاتین	
۱۹۹۲۷۲	۴۰۰۰۰	۷۰۰۰	۲۰۰۱۰	کتاب فارسی	منطقه پنج
۵۶۹۹۲	۲۰۰۰	۰	۲۳۰	کتاب عربی	
۵۶۸۴	۳۵۰۰۰	۱۰۰۰	۳۰۰۰	کتاب لاتین	
۱۸۸۱۵۲	۷۲۵۰۰	۹۰۰۰	۱۸۵۰۰	کتاب فارسی	منطقه شش
۷۲۴۳	۳۵۰۰	۰	۱۵۱	کتاب عربی	
۲۰۸۹۷	۵۳۰۰۵	۲۰۰	۲۸۴۵	کتاب لاتین	
۵۹۹۷۸	۲۸۰۰۰	۶۸۰۰	۱۲۵۸۹	کتاب فارسی	منطقه هفت
۱۲۰	۱۲۰	۰	۰	کتاب عربی	
۲۸۲۳	۱۲۷۶	۲۰	۷۶۳	کتاب لاتین	
۳۶۴۹۶۶	۹۱۵۹۸	۸۰۰۰	۳۱۶۸۳	کتاب فارسی	منطقه هشت
۵۸۵۷	۲۷۰۰	۰	۱۵۵	کتاب عربی	
۴۴۲۷۶	۱۰۲۰۰	۸۰۰	۵۰۱۳	کتاب لاتین	
۲۹۰۹۳۳	۱۱۶۵۵۶	۱۷۸۷۷	۴۳۷۵۰	کتاب فارسی	منطقه نه
۵۰۹۴	۳۳۵۴	۰	۱۷۰	کتاب عربی	
۳۴۷۰۱	۱۹۴۲۶	۱۵۰۰	۳۵۰۰	کتاب لاتین	
۱۲۶۷۴۳	۴۰۰۰۰	۲۳۷۴۳	۳۱۵۰۰	کتاب فارسی	منطقه ده
۴۵۰۰	۳۰۰۰	۵۰	۷۵۰	کتاب عربی	
۱۰۰۶۸	۴۸۰۰	۵۰۰	۲۶۳۴	کتاب لاتین	
۶۸۵۱۰	۴۵۰۰۰	۵۰۱۰	۱۸۵۰۰	کتاب فارسی	منطقه یازده
۲۲۵۰	۱۲۰۰	۵۰	۱۰۰۰	کتاب عربی	
۶۴۰۰	۴۴۰۰	۸۰۰	۱۲۰۰	کتاب لاتین	
۲۳۰۳۲۵۳	۱۱۶۵۵۶	۵۰۰۰	۲۲۷۳۵	کتاب فارسی	جمع
۶۷۱۰۱	۸۴۲۰	۰	۱۵۰	کتاب عربی	
۳۱۶۴۱۹	۳۵۰۰۰	۲۰	۲۵۵۰	کتاب لاتین	

نگاه گذرا به داده های پژوهش نشان از تراکم و اختلاف چشمگیر میان متوسط کتب فارسی با سایر مباحث کتابها دارد، یعنی میانگین (جلد ۲۸۷۳۵) در راس قرار گرفته و نسبت به متوسط کتب لاتین با (۲۵۵۰ جلد) و کتب عربی با متوسط (۱۵۰ جلد) بسیار متفاوت است. نمودار نیز گواه این مطلب است:



نمودار ۲. تعداد کتابهای موجود در کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی بر حسب جلد

همچنین همه کتابخانه های دانشگاه آزاد حداقل از (۵۰۰۰ جلد) کتاب فارسی یا (۲۰ جلد) کتاب لاتین برخوردارند و درخصوص حداکثر کتب موجود نیز اولویت با منابع فارسی با (۱۱۶۵۵۶ جلد) و به ترتیب (۳۵۰۰۰ جلد) برای کتب لاتین و سپس (۸۴۲۰ جلد) برای کتب عربی است. مجموع اطلاعات یا منابع موجود کتب فارسی را با (۲۳۰۳۲۵۳ جلد) در اولویت اول و سپس کتب لاتین با (۳۱۶۴۱۹ جلد) و (۶۷۱۰۱ جلد) کتب عربی را نشان می دهد.

همچنین آمارها بدست آمده در مورد توسعه سالیانه و نوع موضوعات نشان از میانگین توسعه ۳۰۰۰ جلدی کتب فارسی، ۳۱۰ جلدی کتب عربی و صفر درصدی کتب لاتین در طی یک سال داشت به لحاظ تنوع موضوعات موجود نیز اولویت ها از بالا به پایین شامل (۹۱/۳ درصد) کتابهای علوم انسانی و به ترتیب فنی و مهندسی، علوم پایه، علوم اجتماعی، پزشکی و هنر می باشد.

پوشش ۳. تا چه اندازه، تجهیزات و سیستم های مکانیزه جهت استقرار شبکه خرید کتاب و مجله در کتابخانه های مورد مطالعه موجود است؟

منطقه و نوع دستگاه	اطلاعات مربوط به تعداد دستگاه	میانگین موجودی هر دستگاه	کمترین میزان موجودی هر دستگاه	بیشترین میزان موجودی هر دستگاه	مجموع موجودی هر دستگاه
منطقه یک	رایانه	۴	۲	۱۲	۵۲
	چاپگر	۱	۱	۵	۱۹
	دستگاه فتوکپی	۰	۰	۱	۴
	رایتر	۰	۰	۱	۴
منطقه دو	UPS	۰	۰	۲	۶
	رایانه	۱۱	۱	۲۰	۸۰
	چاپگر	۱	۱	۴	۱۷
	دستگاه فتوکپی	۰	۰	۴	۷
منطقه سه	رایتر	۱	۰	۴	۹
	UPS	۱	۰	۲	۷
	رایانه	۵/۵	۳	۷	۲۱
	چاپگر	۱	۱	۲	۵
منطقه چهار	دستگاه فتوکپی	۰/۵	۰	۱	۲
	رایتر	۰/۵	۰	۱	۲
	UPS	۱	۰	۱	۳
	رایانه	۹	۱	۲۴	۱۲۸
منطقه پنج	چاپگر	۱	۰	۳	۱۹
	دستگاه فتوکپی	۰	۰	۱	۴
	رایتر	۱	۰	۱۱	۲۳
	UPS	۱	۰	۲	۱۲
منطقه شش	رایانه	۶	۱	۱۴	۵۹
	چاپگر	۱	۰	۴	۱۳
	دستگاه فتوکپی	۰	۰	۱	۲
	رایتر	۱	۰	۱	۶
منطقه هفت	UPS	۱	۰	۲	۷
	رایانه	۴	۱	۱۳	۴۲
	چاپگر	۱	۰	۲	۹
	دستگاه فتوکپی	۰	۰	۱	۳
منطقه هشت	رایتر	۰	۰	۱۱	۱۳
	UPS	۰	۰	۱	۴

جدول ۴. شاخص های آماری تعداد دستگاههای تجهیزاتی موجود در کتابخانه های مرکزی مناطق یازده گانه دانشگاه آزاد اسلامی

مجموع موجودی هر دستگاه	بیشترین میزان موجودی هر دستگاه	کمترین میزان موجودی هر دستگاه	میانگین موجودی هر دستگاه	اطلاعات مربوط به تعداد دستگاه	منطقه و نوع دستگاه
۱۳	۶	۱	۳	رایانه	منطقه هفت
۷	۳	۱	۱/۵	چاپگر	
۲	۱	۰	۰/۵	دستگاه فتوکپی	
۰	۰	۰	۰	رایتر	
۵	۴	۰	۰/۵	UPS	
۸۶	۲۸	۱	۵	رایانه	منطقه هشت
۱۶	۴	۱	۱	چاپگر	
۶	۱	۰	۱	دستگاه فتوکپی	
۶	۲	۰	۱	رایتر	
۱۰	۴	۰	۱	UPS	
۴۹	۱۴	۵	۷/۵	رایانه	منطقه نه
۱۰	۲	۱	۲	چاپگر	
۱	۱	۰	۰	دستگاه فتوکپی	
۳	۱	۰	۰/۵	رایتر	
۳	۱	۰	۰/۵	UPS	
۲۸	۹	۵	۷	رایانه	منطقه ده
۷	۲	۱	۲	چاپگر	
۱	۱	۰	۰	دستگاه فتوکپی	
۳	۲	۰	۰/۵	رایتر	
۲	۱	۰	۰/۵	UPS	
۳۵	۲۶	۱	۸	رایانه	منطقه یازده
۸	۵	۰	۳	چاپگر	
۲	۱	۰	۱	دستگاه فتوکپی	
۳	۱	۱	۱	رایتر	
۶	۴	۰	۲	UPS	
۵۹۳	۲۸	۱	۶	رایانه	جمع
۱۳۰	۵	۰	۱	چاپگر	
۳۴	۴	۰	۰	دستگاه فتوکپی	
۷۲	۱۱	۰	۱	رایتر	
۶۵	۴	۰	۱	UPS	

مجموع اطلاعات بدست آمده در مورد تجهیزات و سیستم و نرم افزار کتابخانه پدیدار ساخت که بطور میانگین هر کتابخانه دارای (۶) دستگاه رایانه، یک دستگاه چاپگر، رایتر و یو پی اس (UPS) است. بعلاوه (۵۹۳) دستگاه رایانه، (۱۳۰) چاپگر و (۳۴) دستگاه فتوکپی است و از طرفی گاهی رشد این دستگاهها در مورد رایانه به (۲۸) دستگاه در هر کتابخانه نیز می رسد.

در اولویت های مربوط به نظرسنجی در زمینه استفاده از سیستم ماشینی یا دستی یا مشترک از هر دو روش در کتابخانه ها مشخص شد که اولویت اول در حوزه فنی و امانت استفاده (۵۲/۵ درصدی) از سیستم مکانیزه یا ماشینی در کتابخانه های دانشگاه آزاد است و (۴۱/۳ درصد) معتقد به استفاده مشترک از دو روش دستی و ماشینی با هم هستند. در نهایت آمار (۸۶/۲ درصد) جامعه پژوهش، بکارگیری روش دستی را دیگر معقول و منطقی نمی دانند.

بررسی نوع نرم افزار رایج، این کتابخانه ها را با ارجحیت (۷۲/۳ درصدی) در استفاده از سیستم مکانیزه نرم افزاری شرکت پارس آذرخش آمار (۷/۷ درصدی) نرم افزار نوسا و سایر نرم افزارها منجمله: سیمرغ، گنجینه، کاووش با (۴/۶ درصد) تقریباً سطح هم معنایی را طی می کنند. و نرم افزار نمایه (۱/۵ درصد) آمار پائین ترین میزان استفاده را به خود اختصاص داده است. بعلاوه یافته ها نشان دهنده توصیه (۸۰ درصد) کتابخانه ها به استفاده شبکه ای از نرم افزارها و (۲۰ درصد) به سایر روشها منجمله، سیستم تک کاربر بود.

**پرسش ۴.** مدیران و نیروی انسانی شاغل در بخش خرید و سفارشات کتاب و مجله تا چه میزانی آشنایی و آمادگی استقرار تکنولوژی و تجهیزات مورد نیاز شبکه خرید کتاب و مجله را دارند؟

جدول ۵ - توزیع فراوانی و درصد عهده دارندگان انتخاب کتاب ومجلات در کتابخانه های مرکزی مناطق یازده گانه دانشگاه آزاد اسلامی

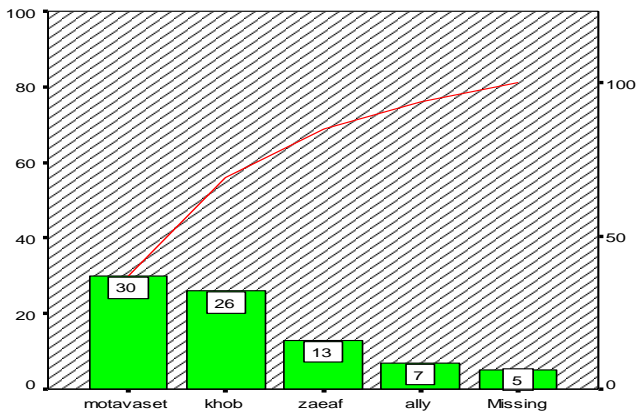
همه موارد فوق	مناطق یازده گانه													
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد		
فراوانی عهده دارندگان انتخاب کتاب	کتابخانه سرپرست سفارش رئیس بخش ستادانتخابات کمیته انتخاب کتاب کمیته انتخاب آموزشی مدیران گروه های اساتید دانشجویان	منطقه یکا	۶	۶۶/۶*	۳۳/۳	۱	۲۵	۶	۶۰	۷۷/۷	۴	۷۵	۸	۶۳
		منطقه دو	۳	۳۳/۳	۰	۰	۱	۲۵	۹	۹۰	۵۰	۷۵	۷	۶۳
		منطقه سه	۱	۲۵	۰	۰	۱	۲۵	۲	۲۰	۵۰	۷۵	۲	۶۳
		منطقه چهار	۹	۹۰	۰	۰	۱	۲۵	۲	۲۰	۵۰	۷۵	۲	۶۳
		منطقه پنج	۸	۸۰	۰	۰	۱	۲۵	۲	۲۰	۵۰	۷۵	۲	۶۳
		منطقه شش	۴	۴۰	۰	۰	۱	۲۵	۲	۲۰	۵۰	۷۵	۲	۶۳
		منطقه هفت	۲	۲۰	۰	۰	۱	۲۵	۲	۲۰	۵۰	۷۵	۲	۶۳
		منطقه هشت	۷	۷۰	۰	۰	۱	۲۵	۲	۲۰	۵۰	۷۵	۲	۶۳
		منطقه نه	۳	۳۰	۰	۰	۱	۲۵	۲	۲۰	۵۰	۷۵	۲	۶۳
		منطقه ده	۴	۴۰	۰	۰	۱	۲۵	۲	۲۰	۵۰	۷۵	۲	۶۳
		منطقه یازده	۳	۳۰	۰	۰	۱	۲۵	۲	۲۰	۵۰	۷۵	۲	۶۳
		جمع	۶۳	۶۳۰	۰	۰	۱	۲۵	۲	۲۰	۵۰	۷۵	۲	۶۳

\*درصدها در هر منطقه به نسبت ذیل محاسبه شده است:

منطقه ده: ۴	منطقه هفت: ۴	منطقه چهار: ۱۵	منطقه یک: ۹
منطقه یازده: ۳	منطقه هشت: ۹	منطقه پنج: ۹	منطقه دو: ۹

داده‌های جدول شماره (۵) نمایانگر این است که (۷۶/۳ درصد) که بالاترین درصد عهده داران کانونی انتخاب کتاب و مجله است مختص به مدیران گروه‌های آموزشی است. و در رتبه دوم با (۶۵ درصد) اساتید دانشگاهها قرار گرفته است. و در مرتبه سوم نیز با (۶۱/۳ درصد) سرپرست یا مدیر کتابخانه‌ها هستند، که مسئولیت انتخاب کتاب و مجلات را عهده دار هستند. رتبه چهارم این جدول مربوط است به دانشجویان با (۴۱/۳ درصد) که وظیفه انتخاب کتاب را عهده دار هستند. رتبه پنجم خاص کتابخانه‌هایی است که همه موارد را با (۲۱/۳ درصد) انتخاب نموده‌اند، و بنا به اذعان آنان همه گروه‌های قید شده مشترکاً در سفارش دخالت دارند. اما رتبه‌های بعدی بیانگر آمار مشترک (۱۰ درصد) برای رئیس بخش سفارش و کمیته انتخاب کتاب است. که رقم پائینی محسوب می‌گردد. و در نهایت نیز آمار (۳/۸ درصد) کمیته انتخاب سفارشات است.

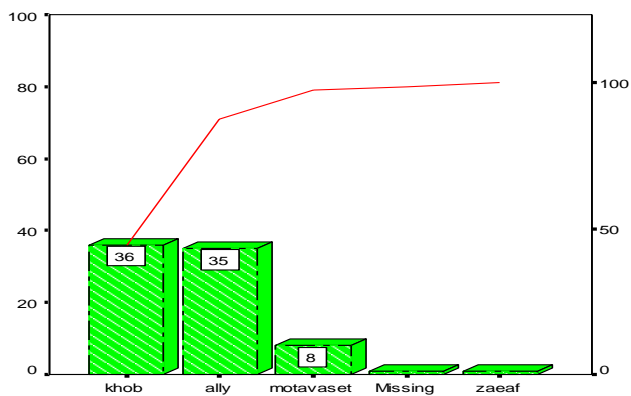
در ادامه بررسی موضوع این سوال در بین جامعه پژوهش روشن شد که اولویت نخست در بین روشهای مورد استفاده در خرید منابع، خریداری از نمایشگاه کتاب با (۸۷/۵ درصد) قرار گرفته و سپس به ترتیب مراکز پخش کتابهای دانشگاهی، خریدهای متفرقه، کتابفروشیهای واقع در تهران، خرید مستقیم توسط کتابدار، کتابفروشی محلی، کارپرداز، کارگزاران داخلی و در نهایت کارگزاران خارجی است. همچنین (۵۱/۳ درصد) منابع دریافتی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی از طریق سفارش دریافت می‌شود و (۴۸/۷ درصد) غیر از این طریق را جهت دریافت منابع خود پیشه کرده‌اند.



نمودار ۳. آمادگی فنی نیروهای انسانی کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی جهت بکارگیری سیستم خرید ماشینی دربخش سفارش

داده های نمودار گویای این هستند که (۳۷ درصد) جامعه پژوهش معیار متوسط و (۳۲ درصد) معیار خوب را برگزیده اند و (۱۶ درصد) معیار ضعیف و در نهایت (۸/۶ درصد) معیار عالی و (۶/۴ درصد) بدون پاسخ را جهت آمادگی خود در بکارگیری سیستم خرید ماشینی ارایه داده اند.

**پوشش ۵.** مدیران و کتابداران کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی تا چه میزان، نسبت به شبکه ای شدن سیستم خرید کتاب و مجله تمایل دارند؟



نمودار ۴. پذیرش ضرورت استفاده از شبکه خرید کتاب و مجله در کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی



میانگین نظرات را در گزینه خوب با (۴۵ درصد) بیان می کند و در درجه بعد با اختلاف خیلی ناچیز (۴۳/۷ درصد) گزینه عالی است و این دو به لحاظ نزدیکی داده های آماری به هم نزدیک هستند. سطح سوم نمودار اختلاف زیادی با دوبند بالا دارد و با (۸/۷ درصد) گزینه متوسط و در نهایت گزینه ضعیف و بی پاسخ هر یک با (۱/۳ درصد) قرار گرفته است. در واقع حدود (۹۰ درصد) جامعه نگرش مثبت به قضیه شبکه خرید کتاب و مجله دارند.

**پوشش ۶.** تعیین وضعیت کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی از نظر بودجه و چگونگی تاثیر شبکه ای شدن خرید کتاب و مجله بر بودجه های خرید کتاب و مجله در این کتابخانه ها؟

جدول شماره ۶. توزیع فراوانی استقلال در بودجه کتابخانه های مرکزی مناطق یازده گانه دانشگاه آزاد اسلامی

جمع	دارا نبودن بودجه مشخص در خرید	دارا بودن بودجه مشخص در خرید	اطلاعات مربوط به تعداد دستگاه	استقلال در بودجه مناطق یازده گانه
۹	۷	۲	تعداد	منطقه یک
۱۰۰	۷۷/۸	۲۲/۲	درصد	
۹	۷	۲	تعداد	منطقه دو
۱۰۰	۷۷/۸	۲۲/۲	درصد	
۴	۲	۲	تعداد	منطقه سه
۱۰۰	۵۰	۵۰	درصد	
۱۵	۷	۸	تعداد	منطقه چهار
۱۰۰	۴۶/۷	۵۳/۳	درصد	
۹	۴	۵	تعداد	منطقه پنج
۱۰۰	۴۴/۴	۵۵/۶	درصد	
۸	۳	۵	تعداد	منطقه شش
۱۰۰	۳۷/۵	۶۲/۵	درصد	
۴	۲	۲	تعداد	منطقه هفت
۱۰۰	۵۰	۵۰	درصد	
۹	۵	۴	تعداد	منطقه هشت
۱۰۰	۵۵/۶	۴۴/۴	درصد	
۶	۲	۴	تعداد	منطقه نه
۱۰۰	۳۳/۳	۶۶/۷	درصد	
۴	۲	۲	تعداد	منطقه ده
۱۰۰	۵۰	۵۰	درصد	
۳	۲	۱	تعداد	منطقه یازده
۱۰۰	۶۶/۷	۳۳/۳	درصد	
۸۰	۴۳	۳۷	تعداد	جمع
۱۰۰	۵۳/۷	۴۶/۳	درصد	

یافته‌ها روشن ساخت که با (۵۳/۷ درصد) یعنی کمی بیشتر از نیمی از جامعه کتابخانه‌ها فاقد بودجه مشخص و (۴۶/۳ درصد) دارای بودجه مشخص هستند و هنوز استقلال در بدست‌گیری بودجه را دارا نیستند ولی از توان خوبی برخوردارند. بعلاوه قسمت اعظم بودجه در این کتابخانه‌ها صرف خرید کتاب (گاهی تا ۹۵ درصد بودجه) و سپس مجلات (گاهی تا ۵۷ درصد بودجه) می‌گردد.

جدول ۷: توزیع فراوانی نظرات کتابخانه‌های مرکزی مناطق یازده گانه دانشگاه آزاد اسلامی در زمینه برقراری یک مرکز خرید مشترک با تأکید بر کاهش هزینه‌های ایاب و ذهاب، مکاتب و حضور در نمایشگاههای کتاب

مناطق یازده گانه هریزه‌ها پرسپله مرکز خرید مشترک	منطقه یک		منطقه دو		منطقه سه		منطقه چهار		منطقه پنج		منطقه شش		منطقه هفت		منطقه هشت		منطقه نه		منطقه ده		منطقه یازده		جمع		
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد			
پایع ثبت به کاهش هزینه‌ها	۷	۷۷/۷	۹	۱۰۰	۳	۱۰۰	۷۵	۱۳	۸۶/۷	۹	۱۰۰	۸	۱۰۰	۴	۱۰۰	۸	۸۸/۹	۴	۶۶/۷	۴	۱۰۰	۱	۳۳/۳	۷۰	۸۷/۵
پایع نقل به کاهش هزینه‌ها	۲	۲۲/۲	-	-	۱	۱۰۰	۲۵	۲	۱۳/۳	-	-	-	-	-	-	۱	۱۱/۱	۲	۳۳/۳	-	-	۲	۶۶/۷	۱۰	۱۲/۵
جمع	۹	۱۰۰	۹	۱۰۰	۴	۱۰۰	۱۵	۱۰۰	۹	۱۰۰	۸	۱۰۰	۹	۱۰۰	۴	۱۰۰	۶	۱۰۰	۶	۱۰۰	۴	۱۰۰	۳	۱۰۰	۸۰

درخصوص استفاده یا عدم استفاده از مرکز خرید مشترک یا سیستم سراسری خرید کتاب و مجله، نظر (۸۷/۵ درصد) جامعه درخصوص استفاده از آن و تاثیرگذاری متقابلش بروی هزینه‌هاست. که عمدتاً از هزینه‌های بالای خرید در نمایشگاههای کتاب، حمل و نقل، ایاب و ذهاب و مکاتبات مربوط به آن ناشی می‌شود. **پوشش ۷.** با توجه به فضای کنونی موجود در کتابخانه‌های مرکزی، چگونه می‌توان از شبکه خرید کتاب و مجله، یا، مدیریت هماهنگ خرید منابع برای جلوگیری از ورود منابع غیر ضروری و تکراری در فضای کتابخانه‌ها استفاده نمود؟

جدول ۸: توزیع فراوانی جوابگویی فضای کتابخانه مطابق با منابع خریداری شده در کتابخانه های مرکزی مناطق یازده گانه دانشگاه آزاد اسلامی

مناطق یازده گانه جریگویی فضای کتابخانه	منطقه یک		منطقه دو		منطقه سه		منطقه چهار		منطقه پنج		منطقه شش		منطقه هفت		منطقه هشت		منطقه نه		منطقه ده		منطقه یازده		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
کفایت می کند	۵	۵۵/۶	۵	۵۵/۶	۲	۵۰/۶	۳	۶۶/۷	۳	۳۳/۳	۲	۲۵	۳	۷۵	۳	۳۳/۳	۴	۶۶/۷	۰	۰	۰	۰	۳۷	۴۶/۳
کفایت نمی کند	۴	۴۴/۴	۴	۴۴/۴	۲	۵۰/۶	۵	۳۳/۳	۶	۶۶/۷	۶	۷۵	۱	۲۵	۱	۲۵	۲	۳۳/۳	۴	۴۴/۴	۳	۱۰۰	۴۳	۵۳/۷
جمع	۹	۱۰۰	۹	۱۰۰	۴	۱۰۰	۸	۱۰۰	۹	۱۰۰	۸	۱۰۰	۴	۱۰۰	۹	۱۰۰	۶	۱۰۰	۴	۱۰۰	۳	۱۰۰	۸۰	۱۰۰

در حال حاضر فضای متناسبی در کتابخانه ها حاکم است، بدین معنی که حدود (۳/۴۶ درصد) کتابخانه ها فضای کافی دارند و حدود (۷/۵۳ درصد) آنان مشکل عدیده ای را در کمبود جا دارا هستند. همچنین طبق یافته های بدست آمده این بررسی روشن شد که فقط حدود (۱۴ درصد) کتابخانه های مرکزی کنونی گنجایش منابع پنج سال بعد خود را دارند. و حدود (۸۰ درصد) دیگر از کتابخانه ها ظرف یک الی دو سال آینده توانمندی خود را به لحاظ نگهداری منابع خریداری شده از دست خواهند داد.

جدول شماره ۹: توزیع فراوانی استفاده از یک سیستم مشترک در خرید و تأثیر آن در جلوگیری از ورود منابع تکراری و غیر ضروری در فضای کتابخانه های مرکزی مناطق یازده گانه دانشگاه آزاد اسلامی

مناطق یازده گانه تأثیر یک سیستم خرید مشترک و رضا	منطقه یک		منطقه دو		منطقه سه		منطقه چهار		منطقه پنج		منطقه شش		منطقه هفت		منطقه هشت		منطقه نه		منطقه ده		منطقه یازده		جمع		
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد			
بدون تأثیر	۱	۱۱/۱	۲	۲۲/۲	۱	۲۵	-	-	۱	۱۱/۱	۲	۲۵	-	-	۳	۳۳/۳	۱	۱۶/۶	۱	۲۵	-	-	۱۲	۱۴/۸	
موجب کاهش فضای مورد نیاز می شود	۵	۵۵/۶	۶	۶۶/۶	۲	۵۰/۶	۸	۵۳/۳	۶	۶۶/۶	۴	۵۰	۳	۷۵	۴	۴۴/۴	۳	۵۰	۲	۵۰	۱	۲۵	۳۳/۳	۴۴	۵۴/۳
ارتباطی به نقضا ندارد	۲	۲۲/۲	-	-	۱	۲۵	۳	۲۰	-	-	۲	۲۵	۱	۲۵	۱	۱۱/۱	۱	۱۶/۶	۱	۲۵	۱	۲۵	۳۳/۳	۱۴	۱۷/۳
بدون پاسخ	۱	۱۱/۱	۱	۱۱/۱	-	-	-	-	۲	۲۲/۲	-	-	-	-	-	-	۱	۱۶/۶	-	-	-	-	۱۰	۱۲/۳	
جمع	۹	۱۰۰	۹	۱۰۰	۴	۱۰۰	۱۰	۱۰۰	۹	۱۰۰	۸	۱۰۰	۴	۱۰۰	۹	۱۰۰	۶	۱۰۰	۴	۱۰۰	۳	۱۰۰	۸۰	۱۰۰	

داده های دریافتی نشان از توجه خاص (۵۴/۳ درصدی) کتابخانه ها به تاثیر واضح سیستم خرید مشترک بر جلوگیری از ورود منابع تکراری و غیر ضروری به کتابخانه و در نتیجه اشغال نشدن فضای کتابخانه ها داشت.

### بحث و نتیجه گیری

نتایج بررسی های بعمل آمده و از نظر گذراننده شده، موجودیت کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی را به لحاظ امکانات، شرایط و توانمندی، جهت ملحق شدن به شبکه سراسری خرید کتاب و مجله و به منظور دستیابی به نظام مدیریت هماهنگ به سنجش و بررسی نهاده است و در پاره ای از موارد روابط و تفاوت های موجودیت ها و عوامل دخیل در شبکه بوسیله آزمونهای آماری محاسبه و تشریح محتوا گردید و اهم آن چه حاصل عینی و آشکار بود در لابه لای مطالب این بخش به اختصار مجدداً از نظر خواهد گذشت.

۱. کتابخانه های دانشگاه آزاد اسلامی همزمان با تاسیس دانشگاه شروع به ایجاد شدن نمودند و بخصوص در دهه اول عمر دانشگاه با (۷۱ درصد) در سال (۶۰ الی ۷۰) تکامل لازمه را به لحاظ کمیت بدست آوردند.
۲. کتابخانه های مرکزی دانشگاه همگی از حداقل یک نیرو تا ۵ نیرو برخوردارند.
۳. اکثریت بالایی از مدیران کتابخانه ها با (۷۳/۸ درصد) دارای مدرک تحصیلی در زمینه رشته کتابداری هستند و سطح اکثریت مدارک آنان کارشناسی است.
۴. (۵۰ درصد) کارمندان و مدیران کتابخانه ها در حدود (۱-۵ سال) سابقه دارند و حدود (۵۰ درصد) دیگر نیز تجربه ای بالای پنج سال دارند.
۵. اکثر مراجعان روزانه کتابخانه های دانشگاه با میانگین (۲۵۰ نفر) دانشجویان هستند. و در رتبه های بعدی کارمندان (۱۰ نفر) و سپس اساتید (۷/۵ نفر) که حجم وسیع مراجعات موید ضرورت ایجاد هرچه سریعتر شبکه است.
۶. جمع کثیری کتاب فارسی (۲۳۰۳۲۵۳ جلد) و به ترتیب کتب لاتین و عربی با (۳۱۶۴۱۹ جلد) و (۶۷۱۰۱ جلد) در کتابخانه های کنونی دانشگاه آزاد موجود است. که

در خصوص کتب فارسی و به نسبت لاتین مناسب، ولی در خصوص کتب عربی اصلاً مناسب نیست.

۷. گرایشات موضوعی منابع در کتابخانه ها بیشتر به سمت آثار علوم انسانی (۹۱/۳ درصد) و سپس به ترتیب فنی و مهندسی علوم پایه، علوم اجتماعی، پزشکی و هنر است و در کل از نسبت خوبی بین موضوعات برخوردار است.

۸. همه کتابخانه ها از حداقل تجهیزات مورد نظر در پژوهش برخوردارند، رایانه و چاپگر به ترتیب با میانگین (۶ دستگاه و یک دستگاه) نسبت به سایر تجهیزات بهتر است ولی در بعضی زمینه ها نیاز به تجهیز بیشتری هستند.

۹. استفاده از سیستم ماشینی با (۵/۵۲ درصد) ماشینی و (۳/۴۱ درصد) مشترک در بخش هایی مثل امانت و فنی کتابخانه ها در اولویت قرار دارد و سیستم شبکه ای توسط (۸۰ درصد) کتابخانه ها توصیه شده است.

۱۰. نرم افزار رایج کتابخانه های مرکزی دانشگاه در بخش فنی و امانت نرم افزار استاندارد پارس آدرخش (۳/۷۲ درصد)، و سپس و با اختلاف بالایی سایر نرم افزارهای موجود است.

۱۱. شرکت کنندگان در انتخاب منابع کتابخانه ها به ترتیب شامل مدیران گروه های آموزشی- اساتید- سرپرست یا مدیر کتابخانه- دانشجویان- همه گروه ها و بخش ها- رئیس بخش سفارش- کمیته انتخاب است که نشان از کم توجهی به نقش مدیر سفارش یا کمیته انتخاب کتاب دارد.

۱۲. روش معمول خرید کنونی در (۵/۸۷ درصد) کتابخانه های مرکزی از طریق نمایشگاه ها است. و سپس با آمار (۵۰ درصد) یا کمتر سایر طریق ها یا روش هاست.

۱۳. پژوهش نشان داد که جامعه مورد مطالعه هنوز متکی به روشهای مرتبط با سفارش (۳/۵۱) هستند که جهت رشد بهتر نیازمند به برنامه ریزی و آموزش و ترویج روشهای مناسب سفارش داریم.

۱۴. آمادگی نیروهای بخش سفارش دارای سطح (۷۰ درصدی) مناسبی است و کتابخانه های مرکزی ضرورت ایجاد شبکه سراسری خرید کتاب و مجله را در حد بالای (۹۰ درصد) می دانند.

۱۵. هر چند که نزدیک به نیمی (۴۶/۳ درصد) از کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی دارای بودجه مشخص در خرید منابع کتابی و مجلات هستند. ولی رقم بودجه‌ای اعتباری با متوسط صدمیلیون ریال در سال جهت خرید منابع در هر یک از کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه موجود است که هسته اصلی شکل دهنده منابع موجود نیز همان بوده است. این گویای این است که شبکه به لحاظ مالی در دانشگاه آزاد مشکل عدیده‌ای نخواهد داشت و فقط صرف بخشی کوچک از بودجه رو به رشد (۸۵ درصد) حاضر کتابخانه‌ها، آنرا تامین می‌کند.

۱۶. بیش از (۸۷/۵ درصد) کتابخانه‌های مرکزی، استفاده از یک مرکز خرید مشترک را موثر بر کاهش هزینه‌های ایاب و ذهاب، مکاتبات و حضور در نمایشگاه‌های کتاب می‌دانند.

۱۷. فضای کنونی (۴۶/۳ درصد) کتابخانه‌ها برای جای دادن به خریدهای آنها کفایت می‌کند و (۵۳/۷ درصد) دیگر دچار مشکل فضا هستند. این در حالی است که هرچه کتابخانه‌ها دچار کمبود فضا شوند به همان نسبت تمایلاتشان به ایجاد شبکه بیشتر می‌شود و فقط (۱۴ درصد) کتابخانه‌ها گنجایش منابع پنج سال بعد خود را دارند.

۱۸. (۸۰ درصد) کتابخانه‌های مرکزی فضای کنونی خود را جهت نگهداری منابع ضروری اختصاص داده‌اند و ظرف یک الی دو سال آینده توانمندی خود را به لحاظ نگهداری منابع خریداری شده از دست خواهند داد.

۱۹. (۵۴/۳ درصد) جامعه تحقیق معتقد است. استفاده از یک سیستم خرید مشترک و سراسری بر جلوگیری از ورود منابع تکراری و غیر ضروری تاثیر خواهد گذاشت.

۲۰. طبق یافته‌های پژوهش مشخص شد که امکانات لازمه جهت ایجاد شبکه سراسری خرید کتاب و مجله در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی موجود و مهیاست. ۲۱. نظرات مدیران کتابخانه‌ها مباحث و انتظاراتی را به شرح ذیل بر شرح وظایف شبکه افزوده است که اهم آن در موارد ذیل است:

دقت-انعطاف پذیری- سهولت- اطلاع رسانی- روزآمدی- تنوع- نیروی انسانی اندک- نظم- مشاوره- یکدستی- صرفه جویی در بودجه- کاهش مکاتبات- دسترس پذیری و جامعیت.

## پیشنهادات

اهم پیشنهادات پژوهش در دو بخش اجرایی و تحقیقات آینده قابل رویت است.

### پیشنهادات اجرایی

- ۱- پیشنهاد می شود که انجمن های تخصصی در قالب کمیته انتخاب کتاب، درون کتابخانه های مرکزی ایجاد شوند. تا در انتخاب و گزینش منابع و نشریات ادواری دقیق و صحیح تر عمل کنند.
- ۲- بررسی هر چه سریعتر امکانات دسترسی به یک شبکه سراسری هماهنگ در این حوزه از چالش های آینده در خصوص نیروی انسانی، بودجه، تجهیزات و فضا در خرید و دریافت کتاب جلوگیری می کند و می تواند به اصل انتخاب که اصل و منبأ و شیرازه کار مجموعه است. هویت و قوت بیشتری بخشد.
- ۳- میزان افزایش منابع کتابی فارسی نسبت خوبی را دارد و قابل قبول است. ولی افزایش سالانه منابع عربی نگران کننده است. و باید قبل از کاهش صد در صدی آن در بعضی کتابخانه های مناطق مختلف دانشگاه دست به خریداری بیشتر و علمی تر زده شود. منابع لاتین نیز افزایش خیلی بدی را نشان دادند و به همین علت باید تلاش نمود که حداقل ها در طی سال رعایت شود. چرا که در کوتاه مدت دچار اختلاف معنایی با استانداردهای موجود خواهیم شد.
- ۴- عمده تجهیزات موجود در کتابخانه های مرکزی دانشگاه مناسب و خوب است. ولی بهتر است تجهیزاتی مثل رایتر، یوپی اس و دستگاه فتوکپی بیشتری تدارک دیده شود. تا در روند احداث شبکه از این بابت کمبودی مشاهده نشود.
- ۵- یافته ها روشن ساخت، استفاده ماشینی به جای روشهای سنتی (مکاتباتی) در اولویت بیشتری قرار دارد. ولی به جهت استفاده مطلوب و خالی از خطا توصیه می شود. کتابخانه های مرکزی شبکه را تا مدتها پس از استفاده به همراه سیستم سنتی (دستی) اداره کنند. تا از بروز اشتباه و ریزش اطلاعات احتمالی جلوگیری بعمل آید.
- ۶- با توجه به دارا بودن نرم افزار پارس آذرخش در اکثریت (۷۲درصدی) کتابخانه های مرکزی تلاش شود. مبنای کار شبکه بر توسعه این نرم افزار در جهت شبکه خرید

- کتاب و مجله قرار گیرد. و در قدم اول کتابخانه هایی که این نرم افزار را ندارند، بدان مجهز شوند و بدینوسیله یکپارچگی در عمل فراهم آید.
- ۷- بدون شک اساس پیشرفت در هر کاری برنامه ریزی و آموزش مدون است. که در ابتدا صورت می گیرد و به همین جهت با توجه به نبود خط مشی و کمیته انتخاب کتاب که در حکم برنامه توسعه مجموعه و شبکه آن است باید تهیه و توصیه شود.
- ۸- گرچه اکثریت کتابخانه های مرکزی در دانشگاه آزاد اسلامی، سه عنصر مدیران گروه های آموزشی، اساتید و سرپرست کتابخانه را در راس عهده دارندگان انتخاب کتاب و مجلات قرار داده اند. ولی عدم توجه کافی به نقش رئیس بخش سفارش، کمیته انتخاب کتاب و سفارشات، بدلیل قرار گرفتن آنها در ستون های آخر توجه، جای تعجب دارد. لذا پیشنهاد می گردد در این خصوص بررسی و تحقیق دقیق شود. تا نقص کار مشخص شود، که آیا مشکل از عدم حضور فعال آنان بوده یا ناشی شده از عدم شناخت کافی نسبت به آنها، یعنی هر چه سریعتر از حالت نیروی « اجرایی و صف» به نیروی « ستادی و محوری» در این حوزه مبدل شوند.
- ۹- وابستگی شدید کتابخانه ها به استفاده از نمایشگاه بین المللی کتاب به عنوان یکی از روشهای مورد استفاده در خرید تا اندازه ای که مشخص شده یعنی (۸۷/۵ درصد) موجب تمرکز گرایی آنان به این روش می گردد. لذا جهت جلوگیری از این تمرکز گرایی بی مورد استفاده از شبکه جهت مدیریت هماهنگ تهیه منابع توصیه می شود.
- ۱۰- خرید های منابع کتابی و مجلات باید همگی متکی به روش سفارش شوند. و نه از طریق دیگر، چرا که نظم در سفارشات موجب ایجاد و بقاء شبکه خواهد شد. لذا توصیه می شود سفارشات و اصول صحیح آن به کلیه کتابخانه های مرکزی دانشگاه آموزش داده شود و یا حداقل تأکید شود.
- ۱۱- به رغم داشتن تعداد نیروهای کافی در کتابخانه ها، بخشی از نیروهای زبده و کارآمد و یا نیروهای جدید تحصیل کرده در رشته کتابداری جهت تجهیز انسانی در این بخش جذب شوند.



- ۱۲- تحلیل بودجه نشان داد که بیش از نیمی از کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد هنوز بودجه تعیین شده ای جهت خرید سالانه ندارند. لذا توصیه می شود با توجه به تاثیر بودجه مشخص در برنامه ریزی های سفارش و شبکه در این مهم برنامه ریزی صحیح شود. چرا که در کل بودجه عاملی نیست که در چرخه بوروکراسی رایج ادراک گرفتار شود. و درد دست بودن و امکان استفاده سریع آن در حوزه کاری امروز مطرح است. یعنی به حداقل رساندن روند دسترسی به آن که با رقم (۵۰ درصدی) اشاره شده، راه نرفته خود مشخص و روشن است.
- ۱۳- با توجه به اینکه اکثریت (۸۱ درصد) کتابخانه های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی فقط دو سال آینده مکان نگهداری منابع را دارند. جهت جلوگیری از بحران فضا در آنها طرحهایی که به کاهش فضای غیر ضروری و ایجاد فضای خوب و مفید. از آن جمله شبکه سراسری و انتخاب دقیقی که حاصل آن است. بکار برده شود.
- ۱۴- شبکه به نوعی طراحی شود که موجبات کاهش ورود منابع غیر ضروری را در اثر انتخاب صحیح و قوی بالا ببرد.
- ۱۵- تهیه کتب خارجی یا لاتین با جدیت بیشتری در شبکه دنبال شود و تهیه نشریات لاتین در شبکه مطرح و طرحی خاص در آن فراهم آید.
- ۱۶- سرعت عمل و اطلاع رسانی جزء لاینفک شبکه باشد و به مسایل زمانی سفارش و تحویل در شبکه دقت شود.
- ۱۷- از امکانات اینترنت و سایت های مختلف داخلی و خارجی که به معرفی کتاب و مجله می پردازند نیز بهره گیری شود.
- ۱۸- منابع روزآمد و کم هزینه به کتابخانه ها ارسال شوند و شبکه سیستم مند و برنامه ریزی شده عمل کند.
- ۱۹- معاونت پژوهشی دانشگاه در حکم مجری شبکه، وارد عمل شود. و هزینه را یکجا پرداخت. و در طول سال تسویه حساب نماید.
- ۲۰- خرید فقط در قالب شبکه باشد و نه از بیرون و ناشرین با گنجاندن اطلاعات کلیه منابع خود در شبکه تلاش و همکاری نمایند.
- ۲۱- کلیه انتشارات سطح کشور را پوشش اطلاع رسانی دهد تا از جامعیت آن کاسته نشود.

- ۲۲- موجودیت کتابخانه ها را در قالب یک فهرستگان، جهت اطلاع رسانی درون کتابخانه‌ای و بین کتابخانه‌ای نشان دهد.
- ۲۳- به نحوه پرداخت هزینه‌ها، انعطاف در عملکرد، شرایط اشتراک، بودجه، ارزشیابی مداوم، دستورالعمل مناسب، افزایش کیفیت ارتباطی بین کتابخانه توجه شود و از مشکلات اداری آن کاسته شود.
- ۲۴- نیروی انسانی کمتر، یکدستی و یکنواختی در کارها، دقت، عدم نیاز به مکاتبات خسته کننده اداری و حمایت همه جانبه مسئولین را در دانشگاه به همراه داشته باشد.
- ۲۵- خدمات مشاوره ای از طریق شبکه به کتابداران و کمیته سفارش داده شود.
- ۲۶- سیاهه منابع قابل تهیه در شبکه قابل مشاهده و انتخاب مستمر باشند.
- ۲۷- شبکه با توجه به میزان رغبت و تمایل سنجیده شده در این پژوهش می تواند ایجاد و راه اندازی شود.

## References

- Adams, R. (1990). *Communication and Delivery Systems for Libraries*. Hants: Gower.
- Arora, J. (2004). Network-Enabled Digitized Collection at the central Library in T Delhi. *The International Information and Library Review*, 36(1).
- Atterton, P. (1994). *The Basics of Information Systems and Services*. Translated by: A., Hari, Tehran: Center for Scientific Information and Documents, (In Persian).
- Bahmanabadi, A. (1993). *The Proposed Proposal for the Establishment of an Information Network for Libraries of the Islamic Azad University of Tehran*. Master's Thesis, Tehran: Islamic Azad University, Tehran North Branch, (In Persian).
- Balarabe, A. A. (1995). *Contemporary Issues in Collection Development Programmes of Nigerian University*. *The International Information and Library Review*, 27(4).
- Bani Iqbal, N. (1998). *Reviewing the Status of Existing Libraries Affiliated to Tehran University and Presenting the Proposed Proposal for the Establishment of a Network of Information among this Library*. Phd Thesis, Tehran: Science and Research Branch, Islamic Azad University, (In Persian).
- Becker, J. (1979). *Network Function: Reaction in Structure and Governance of Library Networks*. New York: Marcell Dekker.
- Bradford, S. C. (1948). *Documentation*. London: Crasby Lockwood.
- Britten, W. A. (1995). *Building and Organizing Internet Collections*.
- Chapman, L. (1999). *Purchase of Library Subscriptions: Development Cooperative Development Economics*. Translated by: G., Heydari, Tehran: National Library of the Islamic Republic of Iran, (In Persian).
- Darbey, N., & Hayden, H. (2007). *Special Collections for Beginners: A case study of Special Collections at Waterford Institute of Technology Library Service*. Waterford: Institute of Technology Library Service.

Drucker, Peter, F. (1999). *Future Management*. Translated by: A., Rezaee Nejad, Tehran: Publications of Rasa Cultural Services Institute, (In Persian).

Dustdar, Y. (1980). *A design for Cooperation and Networking Among Academic Librocies of Iran*. Phd Thesis, Westeven Reserve University.

Farjami, F. (1997). *The Computerized Book Orders System of Library Libraries: The Faculty of Educational Sciences of Ferdowsi University of Mashhad*. Master Thesis, Shiraz: Shiraz University, (In Persian).

Faryan, Z. (2006). *Computerization of the Orders System of Academic Libraries*. Master's Thesis, Tehran: Tehran University, (In Persian).

Goldhor, H. (1982). *Results of a Survey of Illiniois Academic Libraries Affiliated with Illinet*. Illiniois, Statelibrary.

Haghighi, M. (1977). *A Study on the Evaluation of the Selection and Provision of Materials and Collection in the Central Libraries of Tehran University, National University of Iran and Arya M. Sep*. Master Thesis. Tehran: Tehran University, (In Persian).

Hewitt, J. A. (1977). *Impact of Net works on Collection Development*. *Library Acquisitiows: Practice and Theory*.

Kalantari Dolat, S. (1987). *The Project of Mechanization of the Order System of Specialized Libraries, Emphasizing the Center for Properties Research and the Application of Materials and Power*. Master Thesis, Tehran: University of Tehran, (In Persian).

Kamgar, F. (2007). *Reviewing the Viewpoints and Views of Librarians and Faculty Members of Shiraz University in Utilizing the Technology of Wireless Networks in Academic Libraries*. Master's Thesis, Shiraz: Shiraz University, (In Persian).

Kasumov, V. A. (2001). *Methods of Automated Acauisition of Internet Information Resources Thematic Catalogs for Library Information Systems*. Enghth International Conference Crimea.

---

Khaki, Gh. (2002). *Research Method with Approach to Thesis Writing*. Tehran: Scientific Research Center of Iran, (In Persian).

Liyaghat, M. (1999). *Selection and Provision of Library Materials in Libraries of Shiraz University*. Master's Thesis, Shiraz: Shiraz University, (In Persian).

Mansoori, M. (1997). *The Study of the Status of Libraries of Tehran University of Medical Sciences and Health Services in order to Undertake the Establishment of a Computer Network*. Master's Thesis, Tehran: University of Medical Sciences, (In Persian).

Mohseni, H. (2004). *Collectivization and Document Delivery Service*. Tehran: Ketabdar Publishing, (In Persian).

Momeni, H. (1993). *Information Resource Management I.R.M*. Tehran: Beyhaghi Publication, (In Persian).

Rademar, A. (2006). *Feasibility Study on the Establishment of a Library Network for Central Libraries of Universities and Research Institutions*. Master's Thesis, Shiraz: Shiraz University, (In Persian).

Ratcliffe, F. W. (1983). *The National Information Resource*. London: Clive Bingley.

Sediq Behzadi, M., & Hosseininia, S. (2000). *The Abstract of the Dissertations of Library and Information Science*. Tehran: National Library of the Islamic Republic of Iran, (In Persian).

Shabani, A. (1998). *Surveying the Collection of Central Libraries of Iranian Universities and Its Appropriate Pattern for it*. Phd Thesis, Tehran: Islamic Azad University, Science and Research Branch, (In Persian).

Silva, M. (1995). *Inter-network and Transmission System*. Translated by: M., Amir Hosseini, Tehran: National Library of the Islamic Republic of Iran, (In Persian).

Sinai, E. (2001). *Collectivization in Libraries*. Tehran: Samt Publication, (In Persian).

Thompson, J. (1997). *Large University Library*. In *Academic Libraty management*. London: Library Association Publishing.

---

Utarkhani, A. (2001). Influence of Information Technology and Information Systems on the Organizational Communication. *Management Message*, 46, (In Persian).

Yershova, T. Y. (1995). The Impact of New Economic Conditions on the Policies and Methods of Providing Materials in Russian Libraries. Translated by: K., Kusha, Tehran: National Library of the Republic, (In Persian).

---

---

**Evaluating the Conditions for Establishing an On-line Book  
and Magazine Purchase Network in the Islamic  
AzadUniversity Central Libraries: Attaining a Coordinate  
Management in Book Purchase**

*Yahya Doustdar (Ph.D.)*

*Mohsen Hamidi (Ph.D.)*

**Abstract**

Evaluating views and the conditions of central libraries was greatly helpful in attaining a coordinate management in the book and magazine purchase in some central libraries of Islamic Azad University to create an on-line purchase network.

The enterprise is also indebted to the questionnaires that produced effective information in network efficiency and its acceptance.

The survey suggests that 72.5% of the central libraries have between 1 to 5 people of manpower and the rest of them have more than 6 people of manpower. Lots of financial security is appropriated for annual purchase of resources.

In addition, there exist computer equipment 100% and printers (88.7%). Of course, the availability of other equipment is not equal in all universities. The percentage of 73.8 exists between the managers' degrees and their interest in establishing the liberty studies network, but the relation between the managers' degrees and establishing the purchase network was not confirmed. It was also confirmed that the network had great impaction handling the book purchase and e-notes communications and finally in optimizing the library space. With respect to the space scarcity of 60% the management of book purchase is deemed necessary.

In general, the minor factors connected to the network were detected and analyzed, and the major elements related to the research hypotheses e.g. equipment, manpower, budget, and the space were in coordination with our positive views. Therefore, the creation of a purchase network is effective in the management of resources, economic use of the equipment and its economy, the decrease of manpower, budget management, and the prevention of unnecessary purchase that increases the number of stock books.

**Key Words:**

Islamic AzadUniversity, Central Libraries, Purchase of Resources, Management of Resources, Evaluating the Conditions, Book Purchase, On-line Network